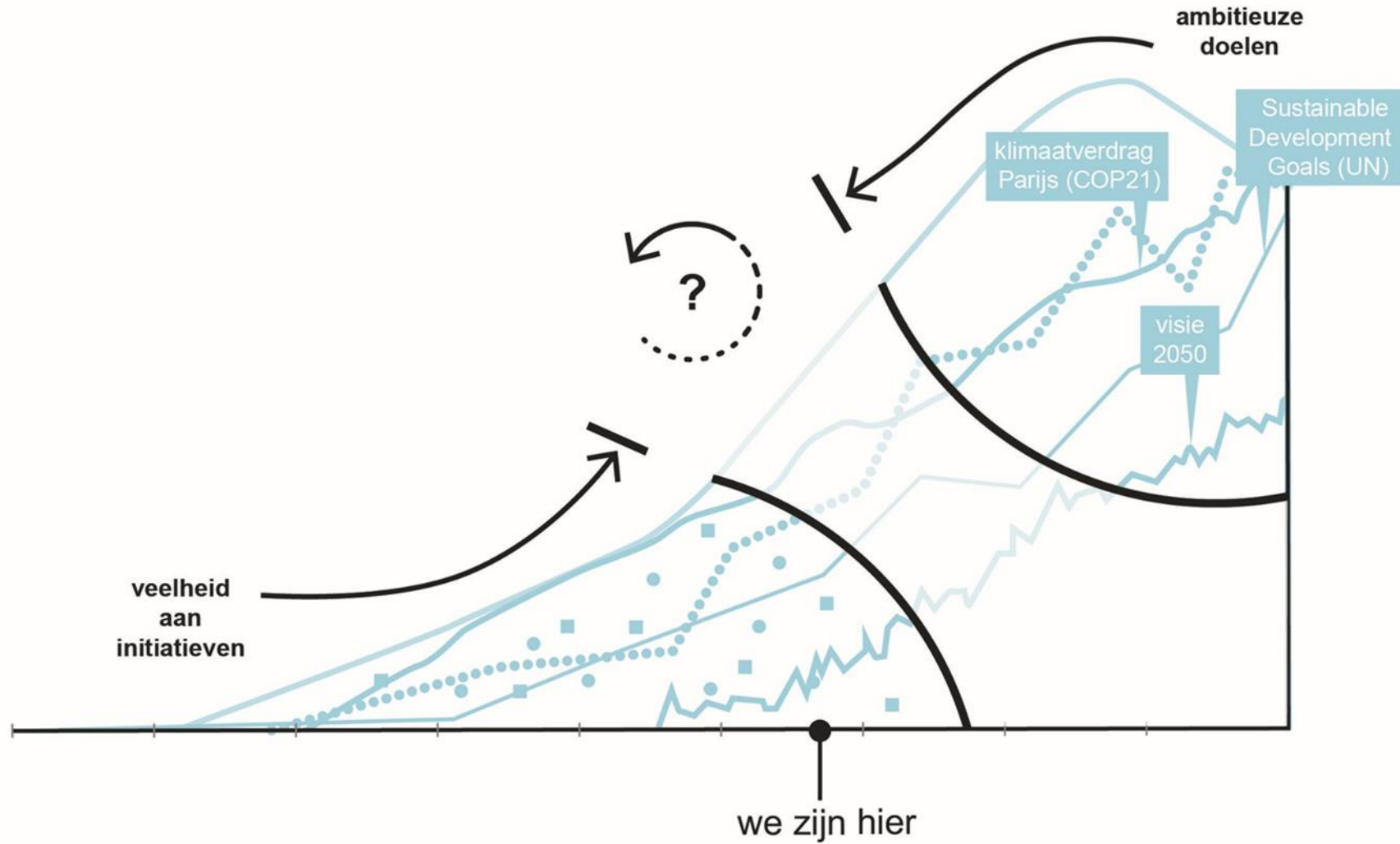

Van energietransitie naar wijktransformatie

energie | klimaat | ruimte | wijk

Context Klimaatbeleid

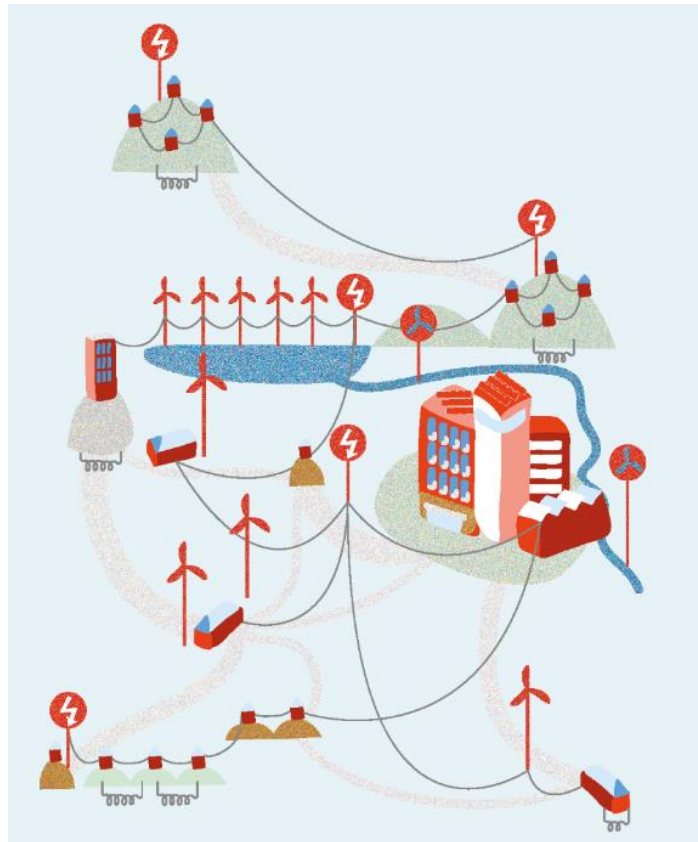

Koppeling van opgaven

Energie- en klimaattransitie

Kernversterking & Verdichting

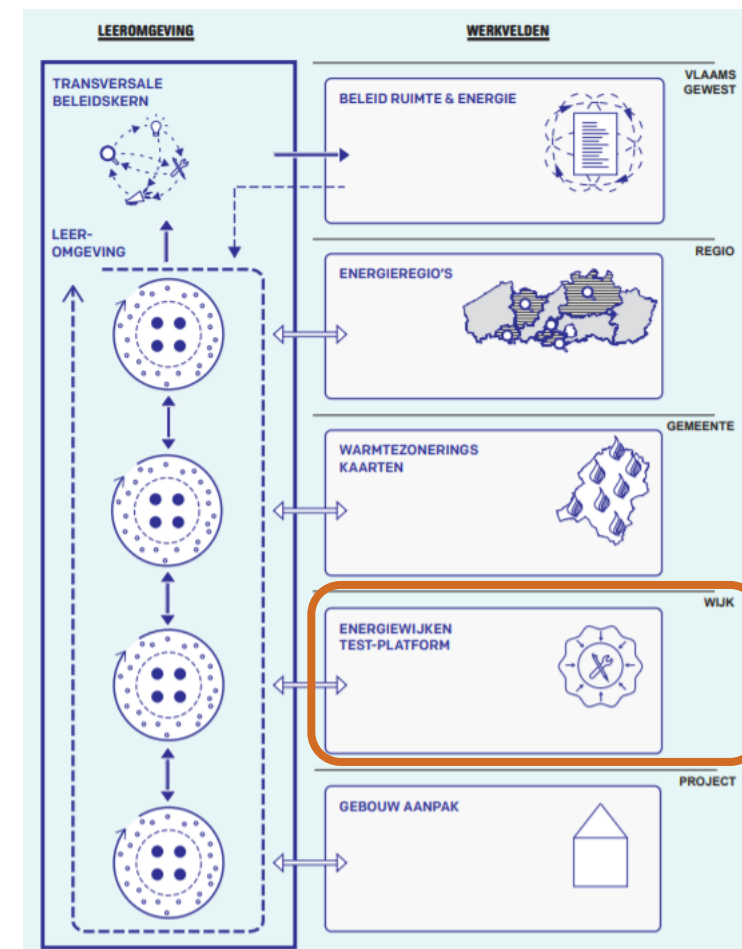
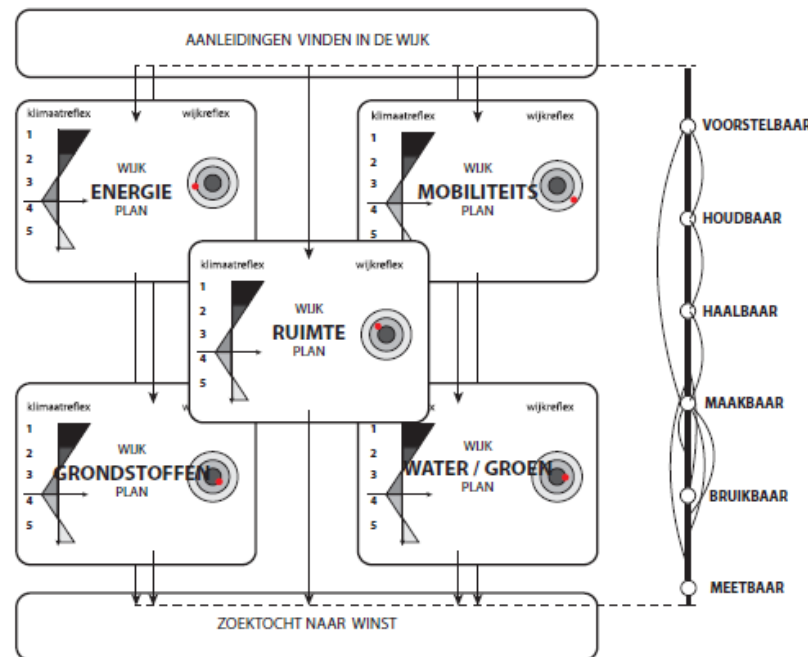
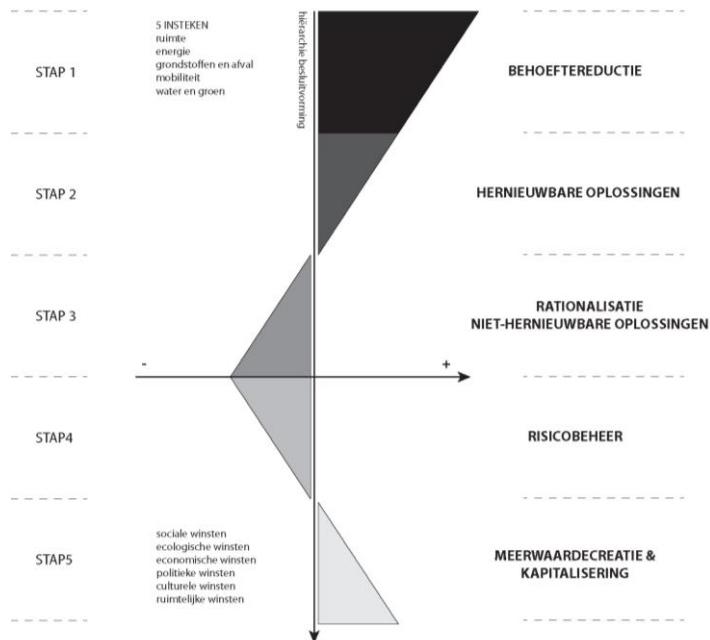

**Transformatie
bebouwde
omgeving**

Operationale tussenschaal

- Koppelen van verschillende transities
- Koppelen van verschillende schaalniveaus
- Samenkomst beleid en praktijk

KLIIMAATWIJK MECHHELEN

MECHHEELSE VESTEN

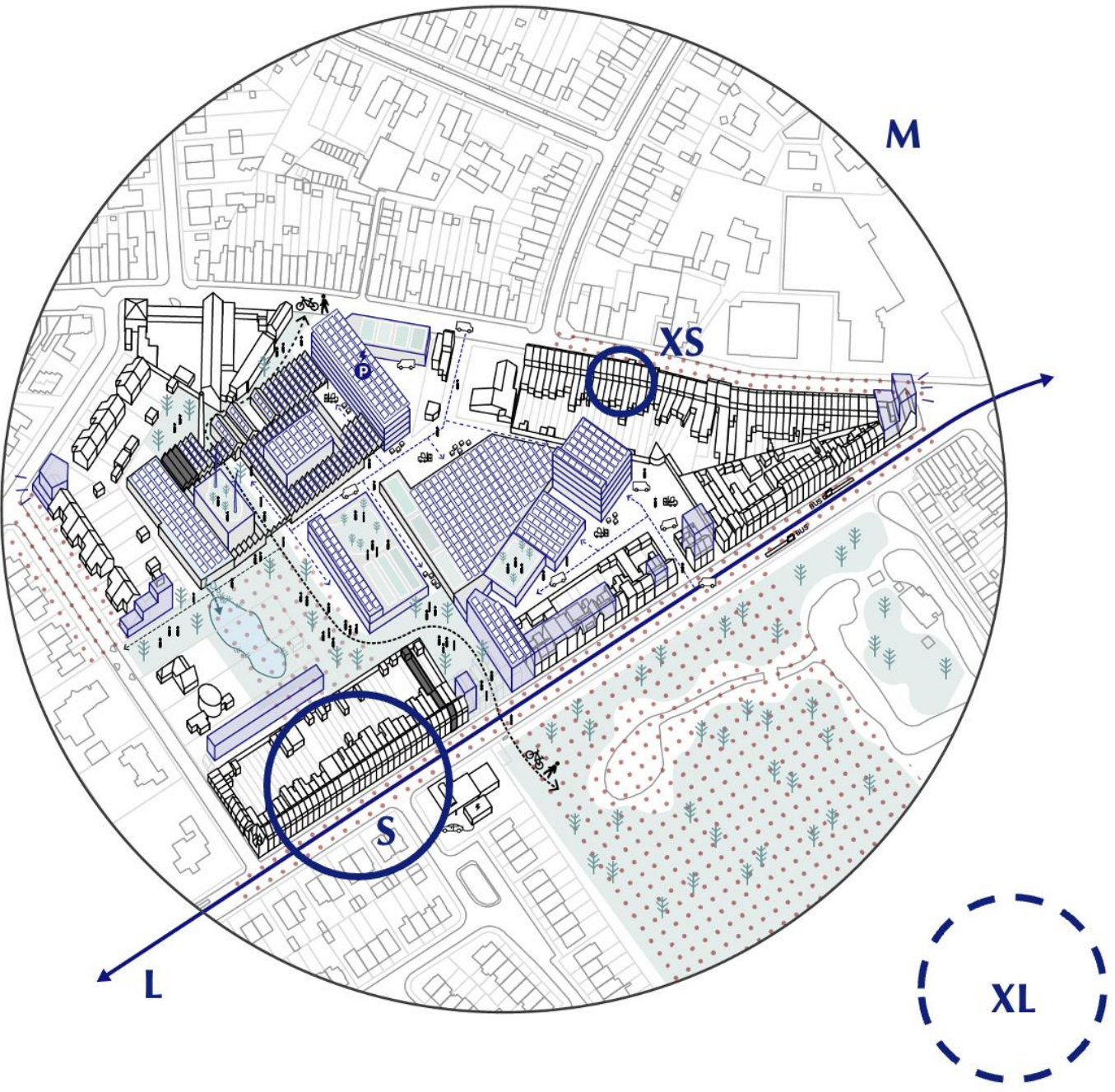

2050

KLIMAATWIJK LEUVEN TUINWIJK TER ELST

KLIMAATWIJK KORTRIJK

BOUWBLOK WALLIE

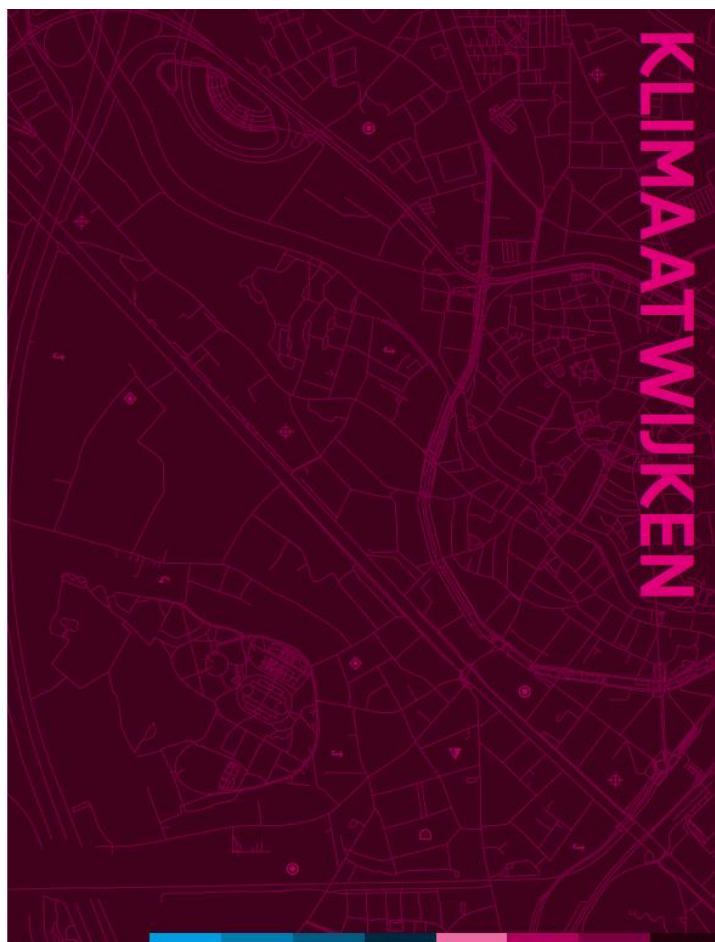

KLIMAATWIJKEN – SOCIALE WIJKEN

BRUGGE & EEKLO

Klimaatwijken: naar een duurzame transformatie van onze bebouwde omgeving

Inhoudsopgave

Introductie	5
Klimaatwijken: een leertraject	
Klimaatverandering is ook een ruimtelijk vraagstuk	9
De werkhypothese en aanpak van het traject Klimaatwijken <i>Els Vervloesem</i>	
Zeven sporen van verandering	15
Wat de Klimaatwijken ons leren over een duurzame transformatie van de gebouwde omgeving <i>Els Vervloesem</i>	
Klimaatwijk Ter Elst, Leuven	41
Van tuinwijk naar klimaatwijk <i>Julie Mabilde</i>	
Klimaatwijk De Vesten, Mechelen	61
De vesten als backbone voor de energietransitie <i>Anneloes van Noordt</i>	
Klimaatwijk Walle, Kortrijk	81
Transformatie van een weerbarstig bouwblok <i>Sofie Troch</i>	
Conclusie	97
Pleidooi voor een Programma Klimaatwijken	
Bibliografie	103
Colofon	105

Sporen voor verandering

1. Van individueel naar **collectief**
2. Van 'one size fits all' naar maatwerk
3. Van werken in silo's naar meekoppelkansen
4. Van traditionele financieringslogica's naar andersoortige partnerschappen
5. Van burgers als passieve consumenten naar actieve burgerparticipatie
6. Van exclusieve naar sociaal rechtvaardige energietransitie
7. Van een regulerende naar een missiegedreven overheid

Spoor voor verandering: naar collectief

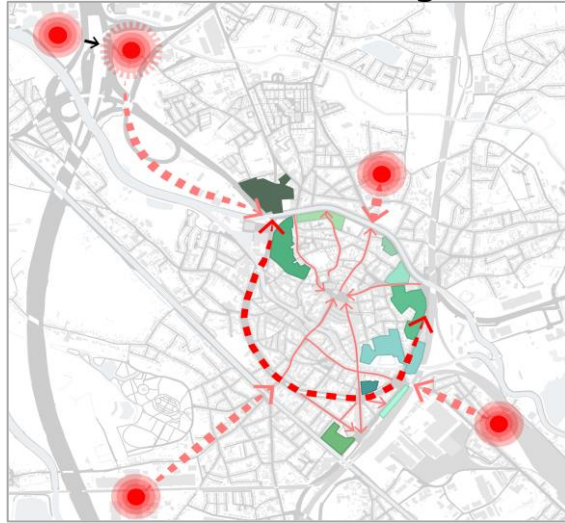
Uit: Klimaatwijk Mechelse Vesten

Sporen voor verandering

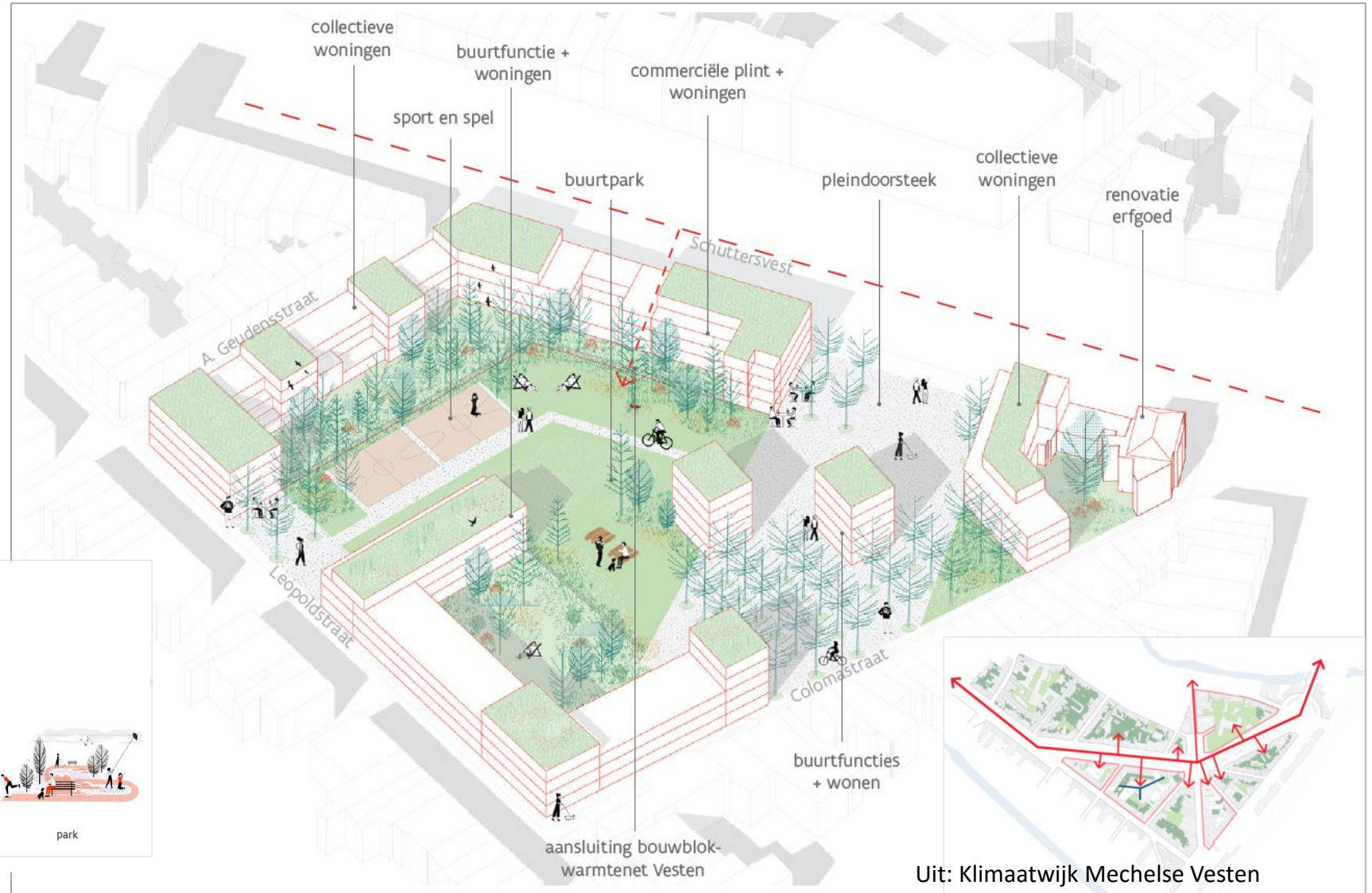
1. Van individueel naar collectief
2. Van 'one size fits all' naar **maatwerk**
3. Van werken in silo's naar meekoppelkansen
4. Van traditionele financieringslogica's naar andersoortige partnerschappen
5. Van burgers als passieve consumenten naar actieve burgerparticipatie
6. Van exclusieve naar sociaal rechtvaardige energietransitie
7. Van een regulerende naar een missiegedreven overheid

Spoor voor verandering: naar maatwerk

Warmte-eilandstrategie

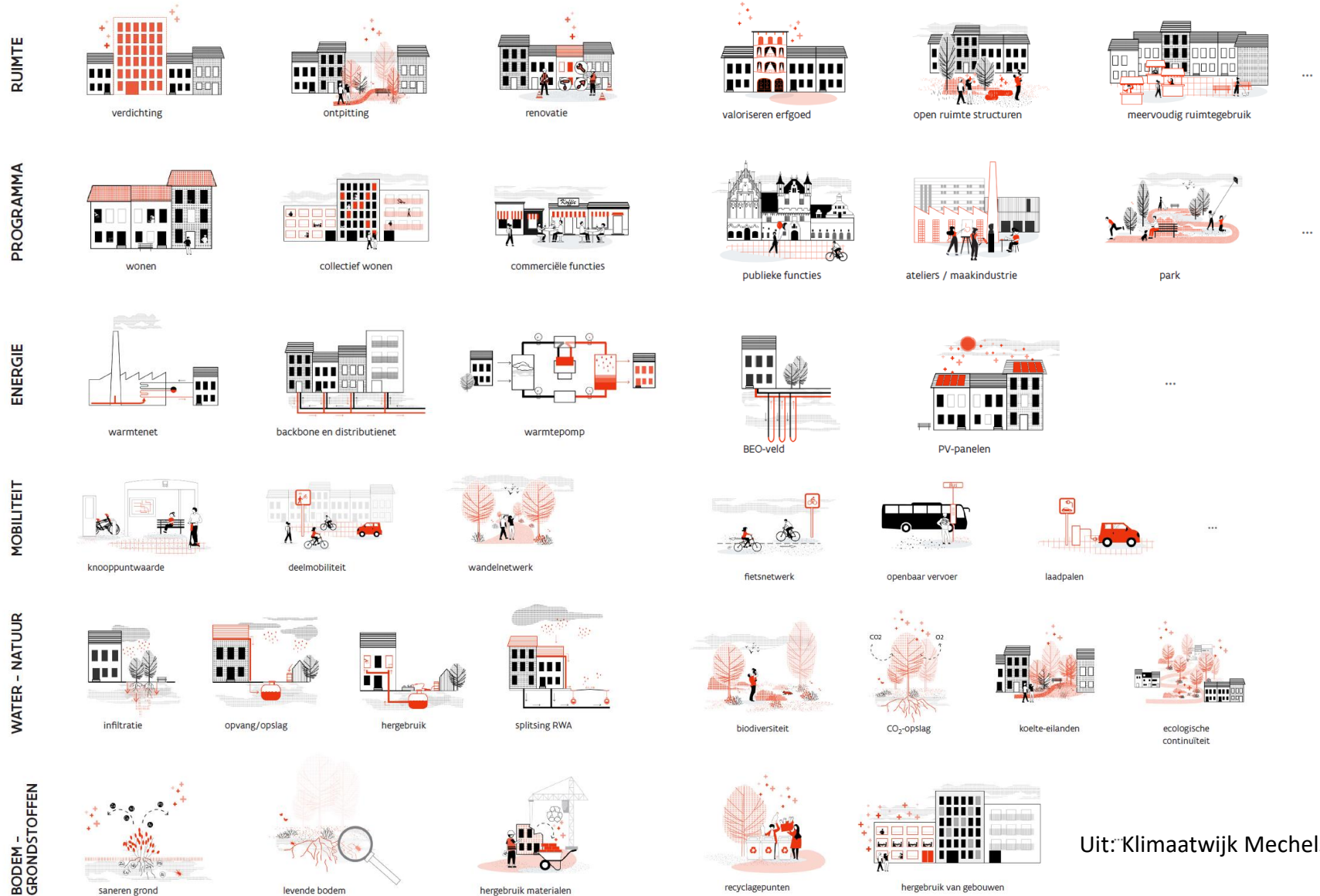
Wijkwarmteplan

Uit: Klimaatwijk Mechelse Vesten

Spoor voor verandering: naar maatwerk

*Bouwstenen
Klimaatwijk*

Uit: Klimaatwijk Mechelse Vesten

Sporen voor verandering

1. Van individueel naar collectief
2. Van 'one size fits all' naar maatwerk
3. Van werken in silo's naar meekoppelkansen
4. Van traditionele financieringslogica's naar andersoortige partnerschappen
5. Van burgers als passieve consumenten naar actieve burgerparticipatie
6. Van exclusieve naar sociaal rechtvaardige energietransitie
7. Van een regulerende naar een missiegedreven overheid

Spoor voor verandering: meekoppelkansen

Uit: Klimaatwijk Ter Elst Leuven

Sporen voor verandering

1. Van individueel naar collectief
2. Van 'one size fits all' naar maatwerk
3. Van werken in silo's naar meekoppelkansen
4. Van traditionele financieringslogica's naar andersoortige partnerschappen
5. Van burgers als passieve consumenten naar actieve burgerparticipatie
6. Van exclusieve naar sociaal rechtvaardige energietransitie
7. Van een regulerende naar een missiegedreven overheid

Spoor voor verandering: partnerschappen

Co-benefits

INWONER

WIJKCOÖPERATIE TER ELST

STAD

L/W WP

BEO

- inschrijven wijkcoöperatie
- testperiode autodelen
autobezit laten dalen
- uitvoeren isolatie, voortuin, regenwaterput
voortuinparkeren weg tijdens werken
- installatie energybox+zonnepanelen
- iedereen mee in de wijkcoöperatie

- 1 oprichting cockpit coöperatie
- 2 oprichting wijk coöperatie+ wijkrenovatieplan
- 3 elektrisch autodelen aanbieden
- 4 groepsaankoop isoleren + voortuin + regenwatertank
- 5 groepsaankoop energybox + zonnepanelen
- 6 hefboom publiek domein inzetten voor nieuwe renovatieslag

wijkrenovatieslag

- oprichten cockpit coöperatie
- borgstelling wijkcoöperatielingen
- autodeelplekken op publiek domein inrichten
- wijkarchitect maakt plan op: isoleren en ontharding
- begeleiden groepsaankoop energybox+zonnepanelen
- uitfaseren auto door inrichting publiek domein delen

	37 %	10 %	53 %
	47 %	15 %	38 %

Sporen voor verandering

1. Van individueel naar collectief
2. Van 'one size fits all' naar maatwerk
3. Van werken in silo's naar meekoppelkansen
4. Van traditionele financieringslogica's naar andersoortige partnerschappen
5. Van burgers als passieve consumenten naar actieve **burgerparticipatie**
6. Van exclusieve naar sociaal rechtvaardige energietransitie
7. Van een regulerende naar een missiegedreven overheid

Spoor voor verandering: Van burgers als passieve consumenten naar actieve burgerparticipatie

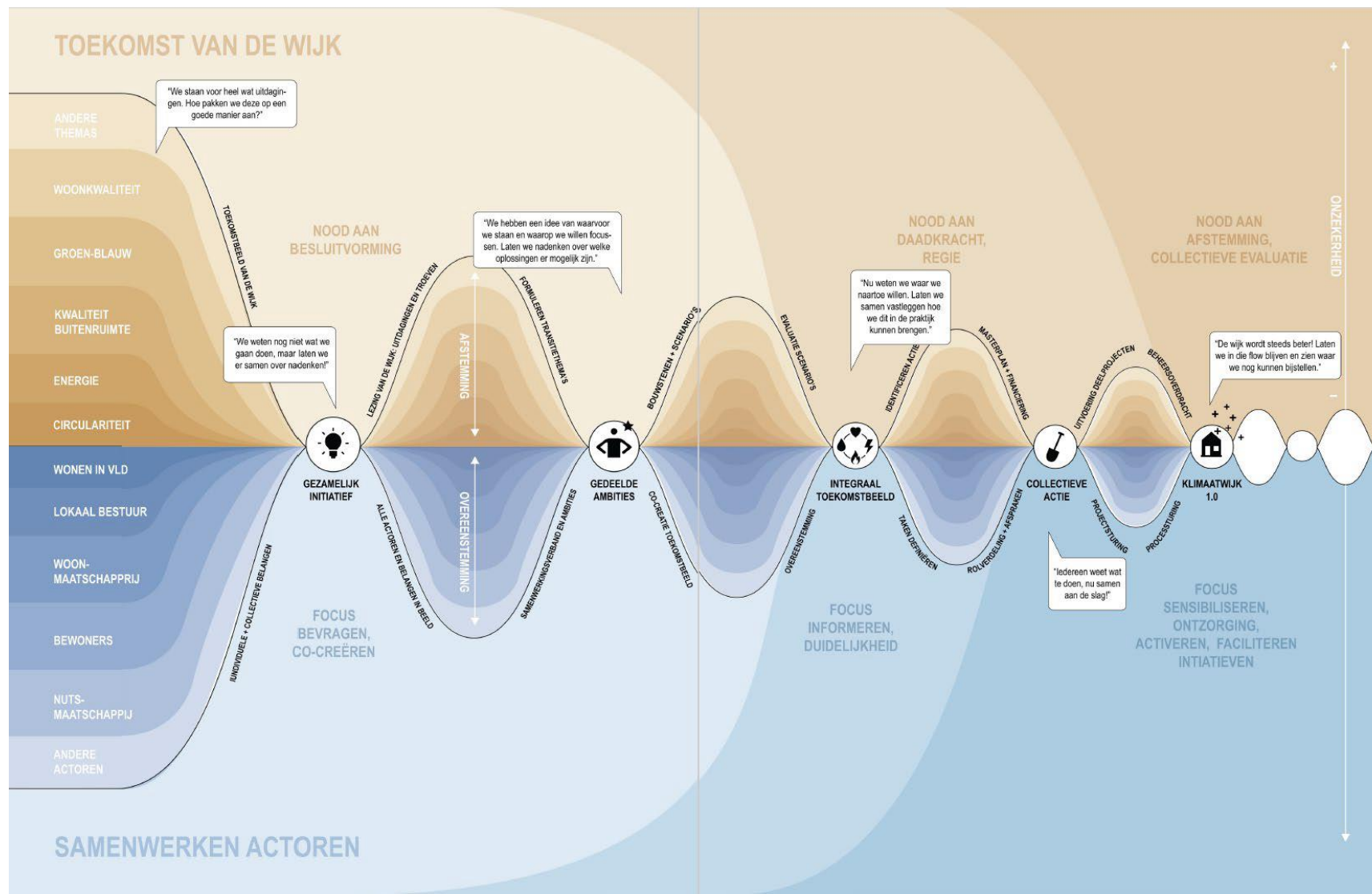

Uit: 100-wijken platform +
sociale klimaatwijk Brugge

Sporen voor verandering

1. Van individueel naar collectief
2. Van 'one size fits all' naar maatwerk
3. Van werken in silo's naar meekoppelkansen
4. Van traditionele financieringslogica's naar andersoortige partnerschappen
5. Van burgers als passieve consumenten naar actieve burgerparticipatie
6. Van exclusieve naar sociaal **rechtvaardige** energietransitie
7. Van een regulerende naar een missiegedreven overheid

Spoor voor verandering: Van exclusieve naar sociaal rechtvaardige energietransitie

Uit: Klimaatwijk – sociale wijken

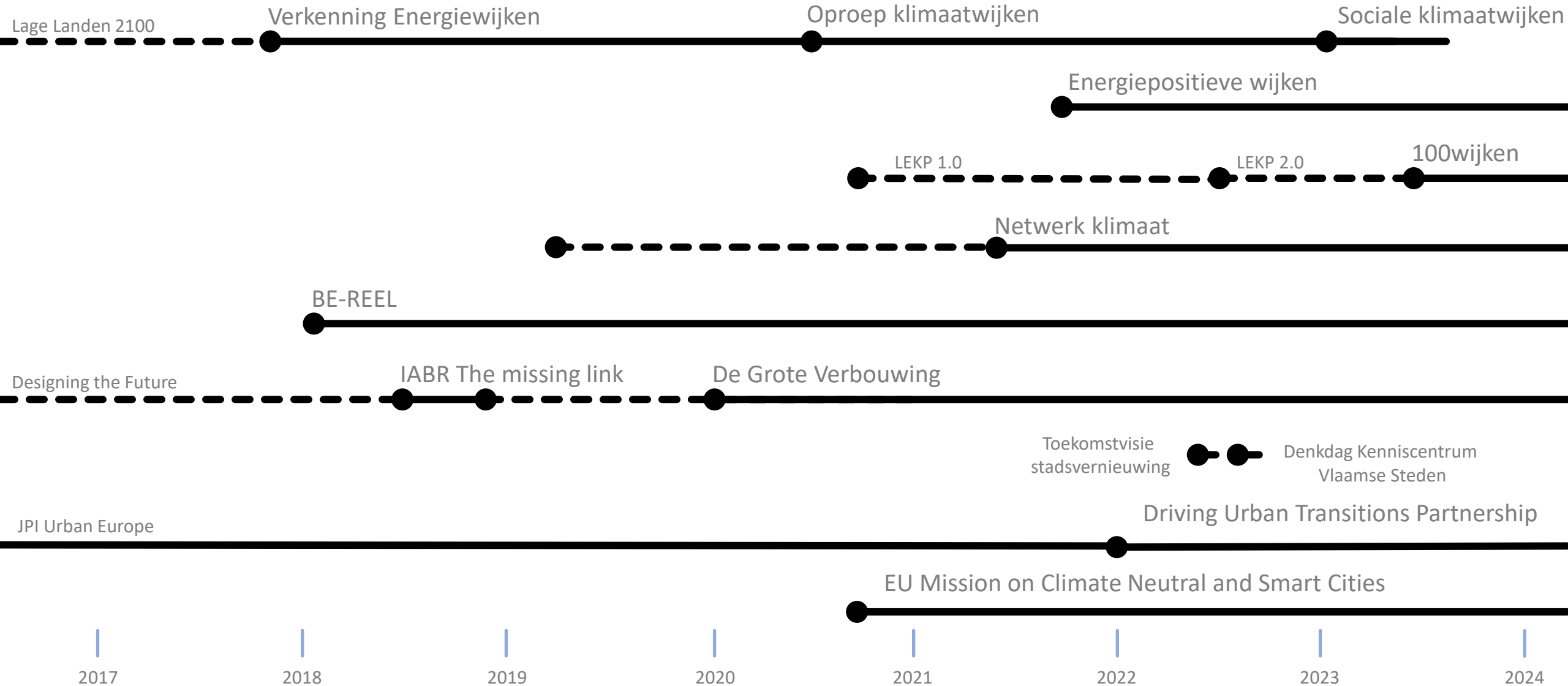
Sporen voor verandering

1. Van individueel naar collectief
2. Van 'one size fits all' naar maatwerk
3. Van werken in silo's naar meekoppelkansen
4. Van traditionele financieringslogica's naar andersoortige partnerschappen
5. Van burgers als passieve consumenten naar actieve burgerparticipatie
6. Van exclusieve naar sociaal rechtvaardige energietransitie
7. Van een regulerende naar een **missiegedreven** overheid

Spoor voor verandering: missiegedreven overheid

Initiatief / programma/platform/...

100 wijken platform: Oogstnota

Naar een beleidskader dat
klimaattransitie van wijken
stimuleert

Praktische hefboomen voor de
versnelling van implementatie

Versterk onderling leren en maak
innovatieruimte

Programma Klimaatneutrale wijken

1

SAMEN:

Lokale besturen en de Vlaamse overheid werken in coproductie aan het Programma Klimaatwijken, als gelijkwaardige partners;

2

DOEN:

Een programma-werking die vernieuwend beleid koppelt aan uitvoering én financiering;

3

LEREN:

Een lerend en dynamisch programma dat gericht is op kennisuitwisseling, innovatie en het stimuleren van nieuwe coalities;

4

VERBETEREN:

Een gedeeld afsprakenkader dat komaf maakt met obstakels en tegenstrijdigheden in beleid, wet- en regelgeving

5

GROEIEN:

Verbindende trekkers die opereren tussen beleidsniveaus en -domeinen

✓ 3 klimaatwijken – 3 steden – 1 leertraject

Ruimte voor Energie langs de Mechelse Vesten

Leuvense tuinwijken als hefboom voor stedelijke duurzaamheidstransitie

Klimaatwijk Kortrijk – bouwblok Walle

Ander relevant onderzoek

- [Klimaatwijken. Naar een duurzame transformatie van onze bebouwde omgeving \(2024\)](#)
- [Verkennd onderzoek klimaatwijken \(2019\)](#)
- [Ruimte voor de energietransitie \(2019\)](#)
- [Energie landschappen \(2015\)](#)
- [Atelier Diepe Geothermie \(2015\)](#)
- [De rol van Ruimtelijke Ordening in de Energie- en Klimaattransitie \(2017\)](#)
- [De Lage Landen 2020-2100 \(2018\)](#)
- [RURA: Ruimte voor Energie \(2018\)](#)
- [Projecten Klimaatwijken - Sociale wijken \(2023\)](#)

BEDANKT!

[Projecten Klimaatwijken | Departement Omgeving - Vlaamse
\(vlaanderen.be\)](#)

[Klimaatwijken | Vlaams Bouwmeester](#)

Het Waarom van de Wijkaanpak in de Warmtetransitie

Samantha Scholte, Petra van der Kooij, Rick de Vries en Ries van der Wouden

2018: Programma Aardgasvrije Wijken

27 aardgasvrije wijken

1 Amsterdam	Van Der Pekbuurt
2 Appingedam	Opwierde-Zuid
3 Assen	Lariks West
4 Brunssum	Brunssum-noord
5 Delfzijl	Delfzijl Noord
6 Den Haag	Bouwlust/Vrederust
7 Drimmelen	Terheijden
8 Eindhoven	t Ven
9 Groningen	Paddepoel en Selwerd
10 Hengelo	Nijverheid
11 Katwijk	Smartpolder
12 Loppersum	Loppersum-'t Zandt- Westeremden
13 Middelburg	Dauwendaele
14 Nijmegen	Dukenburg
15 Noordoostpolder	Nagele
16 Oldambt	Nieuwolda-Wagenborgen
17 Pekela	Boven Pekela en de Doorsneeboom
18 Purmerend	Overwhere-Zuid
19 Rotterdam	Pendrecht
20 Sittard-Geleen	Limbrichterveld-Noord
21 Sliedrecht	Sliedrecht-Oost
22 Tilburg	Quirijnstok
23 Tytsjerksteradiel	Garyp
24 Utrecht	Overvecht Noord
25 Vrieland	Duinwijk
26 Wageningen	Benedenbuurt
27 Zoetermeer	Palenstein

'Leren hoe de wijkgerichte aanpak kan worden ingericht en opgeschaald'

En?

Klimaatakkoord > Documenten >

De wijkaanpak is niet meer heilig

verslag | 09-11-2021

Algemene
Rekenkamer

Aardgasvrije wijken: te hoge verwachtingen gewekt

Nieuwsbericht | 20-05-2020 | 10:30

Het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW) is een jaar in werking. Directeur Maureen van Eijk constateert dat gemeenten bij die transitie door de bomen het bos niet meer zien. ‘Je ziet dat het individuele spoor goed loopt, maar dat het collectieve spoor onvoldoende van de grond komt.’

De wijkaanpak faalt als oplossing...

...voor welk probleem?

Dit onderzoek: Waarom de Wijk?

- › Welke verschillende ideeën bestaan er over het doel en de kenmerken van de wijkaanpak?
 - bij de realisatie van de verduurzaming van de gebouwde omgeving
 - in de beleidsprogramma's van de Rijksoverheid voor de warmtetransitie

BELEIDS
PROGRAMMA
VERSNELLING
VERDUUR-
ZAMING
GEBOUWDE
OMGEVING

Programma
Aardgasvrije
Wijken

City Deal

Energieke wijken,
duurzaam en sociaal

NPLW Nationaal
Programma
Lokale Warmtetransitie

NATIONAAL
PROGRAMMA
LEEFBAARHEID
EN VEILIGHEID

Discoursanalyse van beleid rond wijkaanpak

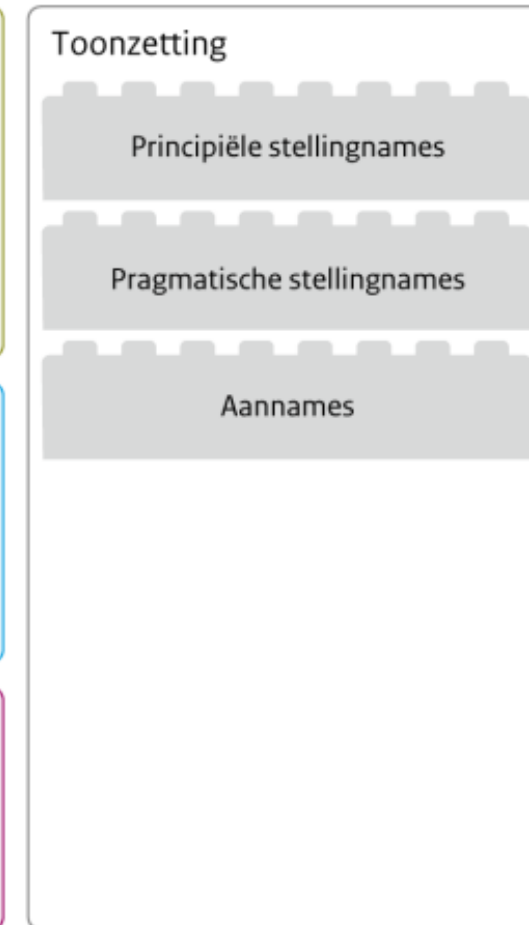

Analytisch kader: bouwblokken van de discoursen

Inhoudelijke analyse

Taalkundige analyse

Bevindingen: Drie discourseen

1. Warmtetransitie uitvoerbaar maken

'Het kan niet anders. Het is geen keuze. Als wij van het gas af willen in Nederland moet het wijkgericht.'

Illustratie 4 Opschaling

Versnellen

- › Primair doel: aardgasvrij
- › Technologie bepalend: grootschalige warmtenetten
- › Nadruk op fysieke kenmerken van de wijk ipv doelgroep
- › Hoe:
 - Efficiënte keuzes op basis van nationale kosten (startanalyse)
 - Afsluitbevoegdheid (WGiW)
 - Betaalbaarheid --> haalbaarheid
 - *Meekoppelkans*

Verbinden

- › Primair doel: leefbaarheid, via de energietransitie
- › Doelgroep bepalend: kwetsbare bewoners
- › Technologie volgend (veelal isolatie)
- › Nadruk op vertrouwen
- › Hoe:
 - Koppelen van opgaven (als noodzaak)
 - Gebiedsgerichte subsidies (ipv generiek, denk aan NPLV)
 - Uitvoering door inzet van de wijk (energiefixers)

3. Lokale inbedding van de warmtetransitie

'Kijk, en nogmaals dus de wijkaanpak als zodanig, en ook het feit dat het dus op dat niveau besloten wordt, is juist ook om te kijken hoe je kan aansluiten bij lokale behoeftes en ook wat er aan initiatieven al speelt.'

Vertragen om te versnellen

- › Primair doel: energietransitie lokaal vormgeven
- › Doelgroep en technologie zijn resultaat van maatwerk
- › Nadruk op participatie: omdat het 'hoort' en omdat het 'helpt'
- › Hoe: nog weinig verankerd in instrumentarium

Verschuiving van het dominante discours door sleutelmomenten

Energiecrisis, leereffecten en hoge kosten voor warmtenetten leiden tot verschuivingen in het (dominante) discours van de warmtetransitie

Kwetsbare wijken en bewoners vooruithelpen

Lokale inbedding van de warmtetransitie

pbl.nl

Bron: PBL

Discoursen komen samen in de wijk

'het klinkt een beetje oneerbiedig, maar dat had meer te maken met woningen van het aardgas afhalen en minder over de kwetsbare groepen die daar toevallig dan in wonen'

Discoursen in relatie tot de beleidspraktijk

- › Wijkaanpak wordt ondersteund met verschillende programma's die eigen accenten leggen
 - Kansen voor synergie
 - Risico's op conflict
- › Keuzes misschien aan gemeenten, maar Rijk geeft als opdrachtgever (impliciet) richting
 - Nadruk op aantal woning van gas
- › Een discours wint pas aan kracht als het in de beleidspraktijk is verankerd
 - Bijv. dubbele doelstelling om ruimte te geven aan maatwerk en/of sociale opgave

Planbureau voor de Leefomgeving

Discussie

Stelling 1

Vlaanderen kan Nederland als gidsland gebruiken bij de wijkaanpak en de programmawerking overnemen

Stelling 2

De wijkaanpak is een succes als alle woningen in de wijk van het gas af zijn

Stelling 3

Er moet een overkoepelend rijksprogramma komen dat de nadruk legt op zowel de fysieke als sociale opgaven (*Programma Leefbare Klimaatwijken*)

Stelling 4

Bij het opstarten van een wijkaanpak is het belangrijk de verschillende discoursen bloot te leggen en expliciet te benoemen

Planbureau voor de Leefomgeving

Extra

